

УДК 811.161.2'27.373

М. Г. Малишева

аспірантка кафедри прикладної лінгвістики
Одеського національного
університету імені І.І.Мечникова

ВИРАЖЕННЯ ВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ В КОМЕНТАРЯХ СОЦМЕРЕЖІ FACEBOOK

Статтю присвячено дослідженню вербальної агресії в українськомовному мережевому дискурсі. Метою дослідження обрано аналіз виявів вербальної агресії в коментарях користувачів соціальної мережі Facebook, що передбачало розв'язання таких завдань: визначити поняття вербальної агресії, проаналізувати коментарі в соцмережі як особливий жанр мережевого дискурсу, виявити мовні маркери вираження вербальної агресії в текстах коментарів. Проаналізовано понад коментарі українськомовних користувачів соціальної мережі Facebook та виокремлено мовні засоби реалізації вербальної агресії. Розглянуто основні концепції дослідників щодо висвітлення поняття вербальної агресії та вербальну агресію потрактовано як конфліктну поведінку мовців, виражену за допомогою мовних засобів, серед яких проаналізовано лексичні, морфологічні, синтаксичні та графічні.

Ключові слова: вербальна агресія, соціальна мережа, мережевий дискурс, коментар, мовні засоби.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сьогодні все більш значна частина комунікації як ділового, так і особистого характеру здійснюється у віртуальному середовищі. Комп'ютерно-опосередкована комунікація є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, люди проводять багато часу, спілкуючись у соціальних мережах, та часто надають перевагу онлайн-спілкуванню перед реальним. Через це багато форм мовленнєвої поведінки, наприклад, вербальна агресія, перейшли до віртуального простору. Своєрідна анонімність та комп'ютерна опосередкованість створюють відчуття всюдозволеності, тому інтернет-простір стає майданчиком для реалізації деструктивної поведінки, а вербальна агресія є невід'ємною її частиною. Звідси постає необхідність вивчення специфіки вербальної агресії, зокрема особливості її вираження в текстах соціальних мереж.

Ступінь розроблення проблеми у мовознавстві. Вербальну агресію як явище лінгвістичного характеру висвітлено в наукових розвідках українських (Л. Білоконенко, Т. Бондаренко, Н. Войцехівська, Н. Кондратенко, С. Форманова та ін.) і зарубіжних (А. Басс, Т. Воронцова, Л. Єніна, В. Жельвіс, К. Сєдов, Ю. Щербініна) дослідників. Здебільшого вербальну агресію потрактовують як

психолінгвістичне явище та приділяють увагу співвідношенню понять «конфлікт» та «агресія» та мовним засобам вираження вербальної агресії в різних комунікативних ситуаціях. Вербальну агресію визначають як «використання вербальних засобів, що суперечать інституційним і ситуативним нормам комунікації, з метою завдання шкоди комунікативній позиції та самооцінці іншої особи» [9, с. 184]. Тотальна віртуалізація комунікативного простору спричинила використання різноманітних засобів вербальної агресії в інтернет-спілкуванні, зокрема в соціальних мережах. О. Гуз наголошує, що мас-медіа є зразком «інтолерантної поведінки» і «шляхом мови формує новий тип тексту, головною особливістю якого виступає вербальна агресія, яка є надзвичайно потужним експресивним елементом у створенні емоційно заряджених текстів» [3, с. 156]. Окремі проблеми мережевого спілкування порушено в наукових розвідках О. Горошко, Л. Компанцевої, С. Чемеркіна, О. Лутовінової, М. Сидорової, К. Перес-Сабатер, Л. Щипіциної та ін. Ми зосередили увагу аналізі вербальної агресії у спілкуванні в соціальних мережах, зокрема в полілогічному жанрі коментарів, що мають письмову форму, але передбачають спілкування як у режимі реального часу, так і через певні часові проміжки.

Мета дослідження – розглянути вияви вербальної агресії в коментарях користувачів соціальної мережі Facebook. Мета зумовила розв’язання таких **завдань**: визначити поняття вербальної агресії, проаналізувати коментарі в соцмережі як особливий жанр мережевого дискурсу, виявити мовні маркери вираження вербальної агресії в текстах коментарів.

Об’єкт дослідження – конфліктний дискурс соціальної мережі, а **предмет** – мовні засоби вираження вербальної агресії в текстах коментарів соціальної мережі Facebook.

Джерельною базою для дослідження слугували коментарі українськомовних користувачів соціальної мережі Facebook. Загальний обсяг проаналізованих коментарів становить понад 100 мовленнєвих актів, представлених у жанрі коментарів. Тексти дописів та фото- і відеоматеріали, що їх супроводжують, не підлягали аналізу і бралися до уваги лише як іконічні маркери агресивної реакції користувачів соціальної мережі. Усі приклади подано зі збереженням авторської орфографії та пунктуації.

Викладення основного матеріалу дослідження. Вивчення агресії як явища мовної поведінки привернуло увагу лінгвістів порівняно нещодавно, тому термін «вербальна агресія» потребує чіткого дефініювання. Проаналізувавши сучасні підходи, ми виявили, що вербальна агресія (синонімічні терміни – «мовленнєва агресія» (К. Сєдов, Т. Воронцова, Г. Завражина, О. Кузик), «мовна агресія» (О. Булигіна, Т. Стексова, Б. Шаррифулін), «мова ворожнечі» (А. Євстафьева, М. Кронгауз)) – це цілеспрямована, мотивована, конфліктогенна мовленнєва поведінка, орієнтована на негативний вплив на психологічний та емоційний стан адресата та/або на отримання агресивної реакції. Ми послуговуємося терміном «вербальна агресія», оскільки він передбачає актуалізацію

патогенності відповідних мовленнєвих дій і деструктивний характер комунікативної взаємодії з виокремленням «переважно специфічно негативно емоційно забарвлених мовних одиниць і порушення мовленнєво-поведінкових норм» [6, с. 33]. У складі вербальної агресії виокремлюють мову ворожнечі (синоніми: мова ненависті) стосовно різних осіб за статтю, національною належністю, релігійними віруваннями, професійними характеристиками, фізичними особливостями тощо [2, с. 145]. Ю. Щербініна наголошує на обов'язковому словесному вираженні агресії в такій формі, що є неприйнятною для адресата [8, с. 9].

У соціальних мережах вираження вербальної агресії завжди передбачає наявність об'єкта, на який спрямована агресія. Цей об'єкт може бути учасником комунікативного акту (тобто, адресатом) (а) або предметом мовленнєвої дії (б):

а) – *Що... таланта уже маловато стало... или мозгов?*

– *«Ім'я співрозмовника» думаю у тебе их вообще нет???*

б) *в гробу кишень немає! Невже не прийде час, коли ця тварина нажереться (або трісне)?*

У прикладі (а) об'єктом негативного впливу виступає співрозмовник, коли у прикладі (б) об'єктом, на який спрямована агресія, є стороння людина, що не приймає участі в комунікативному акті.

На лексичному рівні серед найбільш уживаних маркерів вербальної агресії виділяємо інвективи, тобто лайливі, гострі, різкі виступи, гнівні звинувачення, образливі висловлювання [7, с. 121]: *раб, придурок, параноїк, олігофрен, сноб, продажні шавки, лох, дурень, дебіл*, напр.: *Andriy Mykolaiovych газету з морди ліца зніми. Незакомплексована потворо* (13.12.2020). Дуже широко в коментарях використовують інвективи, напр., з коментарів до допису А. Арестовича (29.12.2020): *Владимир Мостовой: Олексій Арестович ану лизни зелену сраку глибше, і лягай спати! Гімно ти*; *Сергій Гордієвський: ну ти і довбойоб*; юра юрочкин: *Арестович Гівнюк з великої літери*. *Mykola Hrytsyk ти ІДИТОМ родився чи став в результаті еволюції!* Інвективи є неоднорідними за складом: до них уналежнюють слова нейтральні, емоційно насичені, вульгаризми тощо [4, с. 230], напр.: *назвіть мені ще один приклад де би бидло з приіронтових територій на шостому році війни голосувало за окупантів? Я бачу проблеми, які ви назвали. Але вони похідні від дебільшого населення. Це моя суб'єктивна думка. Бідні бо дурні* (А. Данкович, 13.09.2019). Інвективами також можуть слугувати слова з нейтральною конотацією, що вживаються з іронією чи сарказмом: *Греча Негречна Від вашого коменту віє ідіотизмом, і на жаль, на відміну від психотравм, він невиліковний* (14.12.2020). Частотним є вживання нецензурної лексики, іноді замінюючи деякі літери зірочками: *л*но, сука, гівно, пішли нахер*, напр.: *Зато єрмаки, татарови і інші ублю@ки – дуже подобаються зেলাйну* (Т. Канілова, 29.12.2020); *Насувати у свій висір „інформації“, з помийок і сидіти на сра@ці рівно(((Ти ж вже всра@вся, коли закатованого воїна назвав наркоманом і алкоголіком, потім вибачався* (О. Кіт, 29.12.2020).

Лінгвісти визначають серед засобів вираження вербальної агресії не лише

лексичні, а й граматичні: займенники 2-ої і 3-ої особи та відповідні дієслівні форми; імперативні синтаксичні конструкції з дієсловами доконаного виду; суфікси негативно оцінної семантики [5]. Одним з поширених граматичних засобів вираження вербальної агресії є вживання форм 2-ої особи однини на адресу незнайомої людини, так звана ТИ-комунікація, напр.: Андрій Мартинюк *що **ти** собі у рота понатихала ? Не розберу, що **ти** мичиш там...* 😏 (29.12.2020). Л. Білоконенко зазначає, що «перехід на ти є способом вираження мовцем зверхнього ставлення до співрозмовника, образою, прийомом «пониження його соціального статусу» [1, с. 140].

Лексеми з оцінно забарвленими суфіксами переважно є номінаціями осіб, зокрема вжитими на адресу співрозмовника, напр.: Роман Косінський Григори Городов: *Відать, ти, **сєнарок**, з окупантів, тому не розумієш елементарних речей?* (Р. Косінський, 15.09.2019); *...школа, що в нас багато **дегенерастії** розвелось...* (С. Бойко, 13.12.2020). Також на лексичному рівні використовуються фразеологізми для вираження вербальної агресії, напр.: Andriy Mykolayovych *залишайся при своїй думці. **З дурним сперечатися, що з свинею борці їсти*** (13.12.2020); Дід Шведун, *чуєш дофіга спец і воїн **захлопни будку бо калітка може тріснути***) *а якщо по конструктиву то ви пане і на мікрон не близько до досягнень Генерала, і не вам давати оцінку і висловлювати подібні заяви...* (29.12.2020).

На синтаксичному рівні найбільш продуктивним засобом актуалізації вербальної агресії є спонукальне речення, напр.: ***Не вказуйте**, що мені робити, якщо ви чоловік, а не бабця на лавці* (О. Правдіна, 13.12.2020); *...**не присмикайтеся** до влади... **не розчаровуйте** своїх шанувальників* (Н. Вереш, 29.12.2020). Граматичні форми наказового способу тут є вираженням наказу, категоричної відмови, заперечення тощо. Питальні речення, зокрема риторичні запитання виражають вербальну агресію в імпліцитній формі, напр.: *А Ви чого сюди влізли, щоб Вас як слід відшпиювали, натякаєте на те, що Ви латентний бабій і підкаблучник, навіть важко втриматися без жіночої спідниці?* (С. Зодченко, 13.12.2020); *Що ти можеш знати про офіцерську Честь, сошка? І взагалі, ти посадова і публічна особа – розмовляй державною мовою!* (П. Долинський, 29.12.2020); *Ви дійсно вірите в те, що написали?* (Ю. Корницький, 29.12.2020).

Графічні засоби посилюють ефект від граматичних, зокрема вживання декількох знаків оклику та/або питання поспіль: *Це точна інформація??? Ви все добре перевірили??? (О. Бабюк, 29.12.2020); З такими-то звинуваченнями і досі на волі...??? Чи СБУ працює на РФ...??? Чи контррозвідка працює на РФ...??? Хтось каже неправду!!!* (О. Черепанцев, 29.12.2020). Варто зазначити, що таке вживання розділових знаків вважаємо маркером вербальної агресії лише за умови наявності інших маркерів.

Як бачимо, до найбільш продуктивних маркерів вираження вербальної агресії в соцмережі Facebook належать інвективи, зокрема нецензурна лексика та слова-символи, фамільярні звертання.

Висновки і перспективи дослідження. Вербальна агресія – це цілеспрямована, мотивована, конфліктогенна мовленнєва поведінка, орієнтована на негативний вплив на психологічний та емоційний стан адресата та/або на отримання агресивної реакції. Вираження вербальної агресії завжди передбачає наявність об'єкта, на який спрямована агресія. Цей об'єкт може бути учасником комунікативного акту (тобто, адресатом) або предметом мовленнєвої дії. На лексичному рівні серед найбільш уживаних маркерів вербальної агресії виділяємо інвективи, нецензурну лексику, слова та вирази, що створюють та поширюють негативні стереотипи щодо певних груп людей, фамільярні звертання. На пунктуаційному рівні фіксуємо вживання декількох знаків оклику та/або питання поспіль. На граматичному рівні – форми займенники і дієслівні форми 2-ої особи однини, слова з негативно оцінними суфіксами, спонукальні речення і риторичні запитання. Перспективи дослідження вбачаємо у подальшому вивченні та класифікації засобів вираження вербальної агресії в дискурсі соціальних мереж.

Література

1. Білоконенко Л. А. Український міжособистісний конфлікт. Київ: Інтерсервіс, 2015. 335 с.
2. **Бондаренко Т. Г.** Мовленнєва агресія та мовні інструменти для запобігання вербальній ворожнечі. *Права людини та мас-медіа в Україні: збірник конспектів лекцій*. Київ: Ін-т журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. 2018. С. 145–155.
3. Гуз О. П. Особливості вираження вербальної агресії в масмедійному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія філологічна. 2010. Вип. 13. С. 154–159.
4. Жельвис В. И. Вербальная агрессия. *Юрислингвистика*. 2011. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/verbalnaya-agressiya-1>.
5. Костяев А. П. Дискурсивные маркеры вербальной агрессии в профессиональной коммуникации [Электронный ресурс]. Режим доступу: http://tverlingua.ru/archive/019/9_19.pdf.
6. Кузик О. А. Когнітивні та комунікативні особливості мовленнєвої агресії в політичному дискурсі (на матеріалі електронних видань США і Великої Британії): дис. канд. філол. наук. Львів, 2019. 296 с.
7. Форманова С. В. Інвектива в сучасних інтернет-виданнях. *Young Scientist*. Вересень 2018. № 9. С. 121–124.
8. Щербинина Ю. В. Вербальная агрессия. Москва: УРСС, 2006. 360 с.
9. Якимова Н. С. Вербальная агрессия как актуальный феномен современного общества. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2011. № 1 (45). С. 184–188.

References

1. Bilokonenko L. A. Ukrayins'kyi mizhosobystisnyy konflikt [Ukrainian interpersonal conflict.]. Kyiv: Interservis, 2015. 335 s.
2. Bondarenko T. H. Movlennyyeva ahresiya ta movni instrumenty dlya zapobihannya verbal'niy vorozhnechi [Speech aggression and language tools to prevent verbal hostility]. *Prava lyudyny ta mas-media v Ukraini: zbirnyk konspektiv leksiy*. Kyiv: In-t zhurnalistyky KNU im. Tarasa Shevchenka. 2018. S. 145–155.

3. Huz O. P. Osoblyvosti vyrazhennya verbal'noyi ahresiyyi v masmediynomu dyskursi [Features of expression of verbal aggression in mass media discourse]. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya»*. Seriya filolohichna. 2010. Vyp. 13. S. 154–159.
4. Zhel'vys V. Y. Verbalnaya agressiya [Verbal aggression.]. *Yuryslingvystika*. 2011. [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <https://cyberleninka.ru/article/n/verbalnaya-agressiya-1>.
5. Kostyaev A. P. Diskursivnye markery verbalnoj agressiji v professyonal'noj kommunikatsiji [Discursive markers of verbal aggression in professional communication] [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: http://tverlingua.ru/archive/019/9_19.pdf.
6. Kuzyk O. A. Kohnityvni ta komunikatyvni osoblyvosti movlennyevoyi ahresiyyi v politychnomu dyskursi (na materialy elektronnykh vydan' SSHA i Velykoyi Brytaniyi) [Cognitive and communicative features of speech aggression in political discourse (on the material of electronic publications in the United States and Great Britain)]: dys. kand. filol. nauk. L'viv, 2019. 296 s.
7. Formanova S. V. Invektyva v suchasnykh internet-vydannyakh [Invective in modern online publications]. *Young Scientist*. Veresen' 2018. № 9. S. 121–124.
8. Shcherbynyna Yu. V. Verbal'naya ahressyya [Verbal aggression]. Moskva: URSS, 2006. 360 s.
9. Yakymova N. S. Verbal'naya ahressyya kak aktual'nyy fenomen sovremennoho obshchestva [Verbal aggression as a topical phenomenon of modern society]. *Vestnyk Kemerovskoho gosudarstvennogo unyversyteta*. 2011. № 1 (45). S. 184–188.

Malysheva M. G.

VERBAL AGGRESSION IN THE COMMENTS OF THE SOCIAL NETWORK FACEBOOK

The article is devoted to the study of verbal aggression in the Ukrainian-language network discourse. The aim of the study was to analyze the manifestations of verbal aggression in the comments of Facebook users, which involved solving the following tasks: to define the concept of verbal aggression, to analyze comments on social network as a special genre of network discourse, to identify language markers of verbal aggression in comments. The comments of Ukrainian-speaking users of the social network Facebook were analyzed and the language means of realizing verbal aggression were singled out. The main concepts of researchers on the concept of verbal aggression and verbal aggression are interpreted as conflicting behavior of speakers, expressed through language, among which are analyzed lexical, morphological, syntactic and graphic.

Key words: verbal aggression, social network, network discourse, commentary, language means.